

UDK: 284.1 (497.5) »1945«
343.25 (497.5) »1945«
929 Popp, Ph.
Stručni članak
Primljeno: 15. 9. 1995.

Sudski procesi u Hrvatskoj 1945. godine Smrtna presuda evangeličkom biskupu dr. Philippu Poppu

VLADIMIR GEIGER

Institut za suvremenu povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Rad prikazuje sudbinu evangeličkog biskupa dr. Philippa Poppa (1893. – 1945.). Popp je kao i niz drugih znamenitih osoba iz političkog, kulturnog, znanstvenog i vjerskog života Hrvatske, stradao neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata. U lipnju 1945. godine osuđen je u Zagrebu na montiranom sudskom procesu od nove komunističke vlasti Jugoslavije na smrt strijeljanjem. Autor donosi sadržaj i obrazloženje smrtne presude Vojnog suda Komande grada Zagreba.

Među sačuvanim dokumentima sudskih procesa u Hrvatskoj 1945. i prvih poratnih godina, nepoznatim i nepristupačnim do danas i javnosti i istraživačima, nalazi se niz presuda znamenitim osobama iz političkog, kulturnog, znanstvenog i vjerskog života Hrvatske.

Sačuvana sudska dokumentacija u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu,¹ pruža o tim vremenima i događajima zanimljivu i važnu sliku i omogućava rekonstrukciju pojedinih sudbina. Sređivanje, objavljivanje i analiza arhivskog gradiva, pokazat će što se i kako stvarno zbivalo 1945. godine te na koji su način u poraću određene sudbine mnogih građana Hrvatske.²

¹ Poznati i sačuvani materijali poratnih montiranih sudskih procesa u Hrvatskoj su malobrojni. Prema nekima, postoji sumnja da je Vojni sud II. jugoslavenske armije u Zagrebu ili uništavao dokumentaciju (istražni materijal) ili istu prebacio u Beograd. Manji dio istražnog materijala sudskih procesa, ostao je u Republičkom sekretarijatu za unutarnje poslove u Zagrebu, koji je jedan dio dokumentacije predao Arhivu Hrvatske u Zagrebu (Hrvatski državni arhiv).

² O poratnim montiranim sudskim procesima u Hrvatskoj i Zagrebu, opširnije: Ekkehard Völkl, *Abrechnungsfuror in Kroatien*, »Politische Säuberung in Europa. Die Abrechnung mit Faschismus und Kollaboration nach dem Zweiten Weltkrieg« (Hrsg. Klaus-Dietmar Henke – Hans Woller), Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 1991, str. 358–394; Tomislav Sabljak, *U redu za smrtu kaznu. Egzekutori Vojnog suda II. armije Koče Popovića u Zagrebu, godine 1945.*, »Hrvatska revija« (Kulturno-književni tromjesečnik), god. XLIII, sv. 4 (172), Zagreb, rujan–prosinac 1993., str. 432–441; Nada Kisić-Kolanović, *Vrijeme političke represije: »veliki sudski procesi« u Hrvatskoj 1945.–1948.*, »Časopis za suvremenu povijest«, god. 25, br. 1, Zagreb, 1993, str. 1–23.

Poznato je, svi protivnici ili potencijalni protivnici novog režima, uklonjeni su po kratkom postupku ili su suđeni na montiranim procesima. Iako je danas poznat niz događaja i postupaka vlasti u to vrijeme, slučaj i suđenje (proces) evangeličkom biskupu dr. Philippu Poppu, malo je poznat u našoj javnosti i zaboravljena je njegova sudbina.³

Philipp Popp rođen je 23. ožujka 1893. godine u Bežaniji kod Zemuna u njemačkoj protestantskoj zemljoradničkoj obitelji. Pučku školu završio je u Zemunu, gimnaziju polazi u Zagrebu. Nakon toga studirao je teologiju, filozofiju i pravo u Breslauu (Wroclaw), Berlinu i Zagrebu. Diplomirao je teologiju (1917.) i pravo (1924.) i doktorirao filozofiju (1920.) na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a od 1938. godine počasnici je doktor Evangeličkog-teološkog fakulteta u Breslauu. Nakon završenog studija teologije i redanja, od rujna 1917. godine, Popp je u Zagrebu evangelički svećenik. Od tada je obnašao razne značajne dužnosti i službe u Evangeličkoj crkvi u Kraljevini SHS / Jugoslaviji. Najprije je vikar evangeličke crkvene općine u Zagrebu, a od kolovoza 1918. godine župnik je zagrebačke evangeličke crkvene općine. Za seniora evangeličkog seniorata za Hrvatsku, izabran je 1. prosinca 1918. godine. U to vrijeme i dalje studira pravo i filozofiju. Biskupom Njemačke evangeličke zemaljske crkve augsburške vjeroispovijesti u Kraljevini Jugoslaviji (*Deutsche Evangelische Christlichen Kirche Augsburgischen Bekenntnisses im Königreiche Jugoslawien*) izabran je 22. rujna 1931. godine.⁴ Od

³ O životu i sudbini evangeličkog biskupa Philippa Poppa, pisano je uglavnom samo u njemačkoj (podunavskošvapskoj) historiografiji i publicistici (vidi bilj. 8). Na postojanje i sadržaj smrtne presude biskupu Poppu, upozorili smo u podunavskošvapskom tisku: u tjedniku *«Der Donauschwabe»* (Bundesorgan der Heimatvertrebenen aus Jugoslawien, Rumänien und Ungarn), Jg. 44, Nr. 18, Aalen, 8. 5. 1994, str. 1 i 8, u napisu *Die Archive öffnen sich. Der Prozeß gegen den evangelischen Bischof Dr. Philipp Popp. Gerichtsprozesse in Kroatien 1945*. Isti napis pod naslovom *Gerichtsprozesse in Kroatien 1945. Vom Todesurteil des evangelischen Bischofs Dr. Philipp Popp. Wie lautete die Anklage des Militärgerichts der II. jugoslawischen Armee in Zagreb*, preuzimaju i objavljuju i neka druga podunavskošvapska glasila: *«Sekitscher Bote»* (Verein zur Pflege Donauschwäbischer Heimatkunde e. V. – HOG Sekitsch – Feketitsch), Nr. 68, Geretsried, Juni 1994, str. 11–13; *«Donau deutsche Nachrichten»* (Mitteilungen für die Banater Schwaben, Donauschwaben und Deutschen aus Ungarn), Donau deutsche Landsmannschaft in Rheinland – Pfalz e. V., Jg. 40, F. 5, Neustadt, 1994, str. 12–13; *«Deutsches Wort /Njemačka riječ»* (Blatt der Volksdeutschen Gemeinschaft/ Glasilo Njemačke narodnosne zajednice), Nr. / br. 7–8, Zagreb, 1994, str. 34–36 / 36–39. Vidi i: Vladimir Geiger, *Sudski procesi u Hrvatskoj 1945.: O smrtnoj presudi evangeličkom biskupu dr. Philippu Poppu. Pogubni njemački atributi*, *«Nedjeljna Dalmacija»* (Hrvatski politički tjednik), br. 1246, Split, 17. ožujka 1995, str. 41–42.

⁴ Zakonom o reguliranju položaja protestantskih vjerskih zajednica Kraljevine Jugoslavije od 17. travnja 1930. godine, razdijeljena je Evangelička crkva na jugoslavenskim prostorima na Njemačku evangeličku crkvu augsburške vjeroispovijesti, Slovačku evangeličku crkvu augsburške vjeroispovijesti i Evangeličku reformiranu crkvu. O Njemačkoj evangeličkoj crkvi u Kraljevini SHS/Jugoslaviji vidi: Heinrich Herzog, *Die Verfassung der Deutschen Evangelisch – Christlichen Kirche A.B. im Königreiche Jugoslawien*, Weicher, XII. Leipziger rechtswiss. Studien 81, Leipzig, 1933; Gerhard May, *Quellen zur Geschichte des Protestantismus in Jugoslawien*, Verl. d. Evang. Bischofsamtes, Zagreb, 1933; Balduin Saria, *Die Gründung der Deutschen evangelisch – christlichen*

tada u crkvenom, kulturnom i političkom životu Kraljevine Jugoslavije imao je biskup Popp znatnu ulogu. Bio je i vrlo aktivan i u Kulturbundu (*Schwäbisch – Deutschen Kulturbund*)⁵ njemačkoj manjinskoj organizaciji u Kraljevini Jugoslaviji. U ožujku 1940. godine, imenovan je kao Nijemac (na zahtjev Kulturbunda) senatorom u tadašnjoj jugoslavenskoj skupštini. Njegovim nastojanjem otvorena je u Zagrebu 1940/41. godine privatna Njemačka gimnazija. Biskupsku čast i službu obnašao je u Zagrebu i u vrijeme Drugog svjetskog rata. Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske, dr. Popp je preuzeo rukovođenje novoformirane (novoimenovane) Njemačke evangeličke crkve u NDH (*Die Deutsche Evangelisch Christliche Kirche im Unabhängigen Staat Kroatien*).⁶ Biskupsku službu obnašao je u Zagrebu do 1945. godine, kada je nakon rata,

---

Kirche A.B. im Königreich Jugoslawien, »Ostdeutsche Wissenschaft. Jahrbuch der Ostdeutschen Kulturates«, Jg. 7, München, 1960, str. 263–285; Georg Wild, *Die Deutsche Evangelische Kirche in Jugoslawien 1918–1941*, Südostdeutsches Kulturwerk, München, 1980. O zagrebačkoj Evangeličkoj crkvenoj općini i biskupu Poppu: *Festbuch der Evangelischen Kirchengemeinde A.B. in Zagreb zur Amtseinführung ihres Pfarrers Dr. Philipp Popp zum Bischof der Deutschen Evangelischen Christlichen Kirche A.B. im Königreiche Jugoslawien*, (Hrsg. Presbyterium) Verl. d. Ev. Kirchengemeinde A.B., Zagreb, 1931. Prema statistici iz 1931. godine Kraljevine Jugoslavije Njemačka evangelička crkva (luterani) brojala je 85.369 njemačkih vjernika, a Evangelička reformirana crkva (kalvini) 15.437 njemačkih vjernika; Ludwig Schumacher, *Zahlenmäßige Übersicht der ehemaligen deutschen evangelischen und reformierten Kirchengemeinden in Jugoslawien*, »Jahrbuch der Deutschen aus Jugoslawien«, Stuttgart, 1969, str. 39–49. Velika većina Nijemaca u Jugoslaviji tada, pripadala je katoličkoj vjeroispovijesti (383.674 vjernika). Ostale vjeroispovijesti su bile zastupljene u neznatnom broju: 3.220 pravoslavnih, 115 grko-katolika, 1.892 drugih kršćana, 10.026 židova, 36 muslimana i 200 drugih; *Das Schicksal der Deutschen in Jugoslawien*, »Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa«, Band V, (Hrsg. Bundesministerium für Vertreibene, Flüchtlinge und Kriegsschädige), Düsseldorf, 1961, str. 19 E–21 E; Dušan Biber, *Nacizem in Nemci v Jugoslaviji 1933–1941*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1966, str. 40.

⁵ Jugoslavenski su Nijemci prije Drugog svjetskog rata bili mahom okupljeni u Kulturbundu (*Schwäbisch – Deutschen Kulturbund*), kako se nazivao Švapsko-Njemački kulturni savez, udruženje za očuvanje i širenje njemačke kulture. Kulturbund je radio na očuvanju i razvitku nacionalnog identiteta: osnivanju knjižnica, ustanova za narodno obrazovanje, organiziranje predavanja i kulturnih priredaba, obrazovanje nastavnika i svećenika za rad s njemačkom manjinom, zatim unapređenje socijalne sigurnosti i ustanova koje će pomoći gospodarski napredak skupine. Od osnivanja 1920. godine u Novom Sadu, do 1941. godine to je udruženje prošlo razne faze razvoja. Bilo je, između ostalog nekoliko puta zabranjivano i obnavljano, ovisno o politici koju su prema nacionalnim manjinama i Njemačkoj vodile pojedine jugoslavenske vlade.

⁶ O Njemačkoj evangeličkoj crkvi u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, vidi: Valentin Oberkersch, *Die Deutschen in Syrmien, Slawonien, Kroatien und Bosnien. Geschichte einer deutschen Volksgruppe in Südosteuropa*, Donauschwäbische Kulturstiftung, Stuttgart, 1989, str. 451–454 (pogl.: *Die evangelische Kirche*); Matthias Rometsch, *Die Deutsche Evangelisch Christliche Kirche im Unabhängigen Staat Kroatien 1941–1944*, »Beiträge zur Geschichte deutscher Protestanten aus Jugoslawien«, (Hrsg. Roland Vetter), Verein für die Geschichte des Protestantismus aus Jugoslawien e.V., Wiesbaden, 1990, str. 65–90.

od nove komunističke vlasti uhićen.⁷ Pod optužbom za suradnju s njemačkim okupacijskim snagama i hrvatskim vlastima NDH, osuđen je na montiranom sudskom procesu na smrt strijeljanjem.⁸

⁷ Za posljednjih dana NDH, biskup Popp je navodno posjetio kardinala Stepinca i u razgovoru s njim rekao kako ne namjerava nikuda bježati jer ne želi napustiti svoje vjernike, u čemu ga je Stepinac podržao. Takvu tvrdnju iznosi i poglavar Evangeličke crkve u Hrvatskoj biskup dr. Vladimir Deutsch u intervjuu Dariu Partlu, naslovljenom: *Ekumenizam nije tek puka riječ*, »Nedjeljnja Dalmacija«, br. 1244, Split, 3. ožujka 1995, str. 40. Nakon Poppova uhićenja, preko tisuću građana Zagreba uputilo je novim vlastima molbu za puštanje biskupa na slobodu. O tome vidi: V. Oberkersch, *Nav. dj.*, str. 470. Nakon rata od novih komunističkih vlasti, Evangelička je crkva proglašena »neprijateljskom njemačkom fašističkom organizacijom« (atribut »njemačka« nedvojbeno je bio jedan od osnovnih razloga). Evangelici su bili hapšeni ili protjerivani, a crkvena imovina konfiscirana (Odlukom Gradske komisije za konfiskaciju pri Gradskom narodnom odboru u Zagrebu od 19. travnja 1945. konfiscirana je cjelokupna imovina Evangeličke crkvene općine u Zagrebu osim crkve). Primjenom odluke AVNOJ-a od 21. studenoga 1944. godine prešla je u državno vlasništvo sva njemačka imovina. Zanimljivo je obrazloženje Ministarstva unutrašnjih poslova NR Hrvatske, Komisije za vjerske poslove od 23. svibnja 1946. godine da je »Njemačka evangelička kršćanska zemaljska crkva u Jugoslaviji bila i ostala organizacija čisto njemačkog karaktera, te da je za vrijeme rata bila rasadište nacional-socijalizma«. Obitelj biskupa Poppa internirana je u logor (zatvor) u Staroj Gradiški, odakle izlazi tek potkraj četrdesetih. O odnosu prema Njemačkoj evangeličkoj crkvi i položaju evangelika neposredno nakon rata te njihovoj sudbini u Jugoslaviji, vidi: Heinrich Leberherz, *Die Evangelischen aus Jugoslawien*, »Das Antlitz der Vertreibenen«, Stuttgart, 1949, str. 177–195; Vladimir Geiger – Ivan Jurković, *Što se dogodilo s Folksdojčerima? Sudbina Nijemaca u bivšoj Jugoslaviji*, Njemačka narodnosna zajednica/Volksdeutsche Gemeinschaft, Zagreb, 1993, str. 79–80.

⁸ O dr. Philippu Poppu, njegovu životu, radu i sudbini uz navedenu literaturu o Evangeličkoj crkvi u Kraljevini SHS/Jugoslaviji i u NDH (bilj. 4 i 6), opširnije: Helfried Patz, *Bischof DDr. Philipp Popp, der Märtyrer der Nächstenliebe*, »Neuland« (Wochenenschrift der Donauschwaben), Jg. 17, F. 36, Salzburg – Freilassing, 5. 9. 1964, str. 4; Matthias Merkle, *Bischof Popp, Märtyrer aus Nächstenliebe*, »Bote«, (Hrsg. Hilfskomitee für die evangelische Landeskirche aus Jugoslawien e.V.), Jg. 4, F. 2, Altenkirchen/Westerwald, 1964, str. 3–4; *Wer hat Bischof Dr. Popp ermordet? Ein kroat. Bericht über d. Liquidierung d. evang. Bischofs von Agram*, »Der Donauschwabe«, Jg. 14, Nr. 42, Aalen, 18. 10. 1964, str. 1–2; Johannes Wurtz, *Bischof Popp, der große Sohn seines Volkes. Märtyrer aus Liebe zu seinen Mitmenschen – Opfer eines politischen Wahnsinns*, »Der Donauschwabe«, Jg. 15, Nr. 16, Aalen, 25. 4. 1965, str. 3; 23. März 1893: *Dr. Philipp Popp, der Landesbischof der deutsch-evangelischen Landeskirche in Jugoslawien (in Bežanija) geboren*, »Der Donauschwabe«, Jg. 18, Nr. 13, Aalen, 31. 3. 1968, str. 6 (isti napis objavljen u »Der Donauschwabe« i 25. 3. 1973, str. 3 i 4); *Protestantische Märtyrer*, »Neuland«, Jg. 22, F. 50, Salzburg – Freilassing, 13. 12. 1969, str. 1; Philipp Trißler, *DDr. Philipp Popp – Märtyrerbischof und Volkstumskämpfer. Sein Leben, Wirker und Tragisches Ende*, »Der Donauschwabe«, Jg. 23, Nr. 30, Aalen, 29. 7. 1973, str. 3; *Bischof Popp 80 Jahre. Sein Wirken bleibt unvergessen*, »Bote«, Jg. 13, F. 2, Bad Godesberg, 1973, str. 3–4; Matthias Merkle, *Hirte und Märtyrer. Lebensbild des Landesbischofs der Deutsch-Evangelischen Landeskirche in Jugoslawien. DDr. Philipp Popp. Geb. 23. März 1893, † 29. Juni 1945*, s.l./Heilbronn – Böckingen/, s.a. /1973/; *Bischof DDr. Philipp Popp zum Gedenken. Er blieb bei seinen Gläubigen und wurde zum Märtyrer*, »Neuland«, Jg. 26, F. 7, Salzburg – Freilassing, 31. 3. 1973, str. 5; Matthias Merkle, *Märtyrerbischof D. Dr. Philipp Popp. Leben und Wirken*, Heilbronn, 1985; Anton Scherer, *Bischof Dr. Popp 1945. zum Tode verurteilt und hingerichtet. Politische Hintergründe und kirchliches Umfeld*, »Halbjahresschrift für südosteuropäische Geschichte, Literatur und Politik«, Jg. 3, Nr. 6, Ippesheim, 1991, str. 36–42.

U Hrvatskom državnom arhivu, u fondu Zemaljske komisije za utvrđivanje ratnih zločina,⁹ nalazi se presuda Vojnog suda Komande grada Zagreba od 29. lipnja 1945. godine skupini optuženih među kojima nalazimo i ime evangeličkog biskupa dr. Poppa.¹⁰

U prilogu objavljujemo one dijelove sudske presude koji se odnose na dr. Philippa Poppa.

VOJNI SUD KOMANDE GRADA ZAGREBA

Sud. broj: 290/45

U IME NARODA JUGOSLAVIJE!

Vojni sud Komande grada Zagreba sastavljen od kapetana Ranogajac Vlade kao predsjednika, majora Rapaić Ljubodraga i redova Borovac Jovana kao članova suda, Radan Dr. Otta kao zapisničara, a u prisutnosti Popović Dr. Zdravka sudskog istražitelja kao zastupnika optužbe u krivičnom predmetu protiv okrivljenog Filipović-Majstorović Miroslava¹¹ i družine¹², radi djela iz čl.

⁹ Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond Zemaljske komisije za utvrđivanje ratnih zločina (ZKRZ), Glavni urudžbeni zapisnik, br. 4984/1945, kut. 70.

¹⁰ »Vjesnik« jedinstvene Narodno oslobodilačke fronte Hrvatske (god. V, br. 61, Zagreb, 30. lipnja 1945, str. 2) objavio je opširno Tanjugovo izvješće o glavnoj raspravi Vojnog suda Komande grada Zagreba od 29. lipnja s popisom svih optuženih i presudama. U tekstu naslovljenom »Inspiratore i izvršioc nečuvjenih zločina nad našim narodima i njihove pomagače stigla je zaslužena kazna«, naveden je i dr. Philipp Popp (»7. Popp Filip, rođen 23. III. 1893. u Bežaniji kraj Zemuna, biskup njemačke evangeličke crkve u Zagrebu«.). O Poppu je iz presude Vojnog suda, izdvojeno i navedeno kao obrazloženje presude (»Na smrt strijeljanjem, trajan gubitak građanskih prava i konfiskaciju imovine«), samo ukratko: »Evangelički biskup Popp kao najtešnji saradnik zločinaca Kasche-a, Aligayera i Pavelića iskoristavao je svoj rukovodeći položaj u organizaciji, kojoj je bio na čelu, ostvarujući preko te organizacije naloge gestapoa uperene protiv interesa naših naroda«. Autori i radovi, koji govore o sudbini i suđenju biskupu Poppu, ne navode i postojanje i sadržaj presude. Istražni materijal sudskog procesa protiv biskupa dr. Poppa nije sačuvan, odnosno nije poznato gdje se nalazi. U Hrvatskom državnom arhivu u fondu ZKRZ nalazi se samo ovjereni prijepis sudske presude dr. Philippu Poppu (br. 290/45 od 29. 6. 1945.).

¹¹ Miroslav Filipović – Majstorović (pravim imenom Tomislav Filipović), fratar, ustaški bojnik (Jajce, 15. 6. 1915. – Zagreb, 29. 6. 1945.). Franjevačku gimnaziju završio u Visokom. Zareden za svećenika 1939. godine. Prije rata kapelan i župnik u raznim mjestima Bosne i Hercegovine. Od 1940. godine član je Hrvatskog oslobodilačkog pokreta »Ustaša«. Nakon uspostave NDH postaje ustaški bojnik; od lipnja do listopada 1942. godine zapovjednik je logora III u Jasenovcu, zatim od listopada 1942. do ožujka 1943. godine zapovjednik je logora Stara Gradiška. Odgovoran za masovna ubojstva, prozvan u to vrijeme »fra Sotona«. Zbog svoje djelatnosti isključen je iz crkvenog Reda. Neko je vrijeme na obavještajnim zadacima u Mostaru, Lici, istočnoj i središnjoj Bosni. Nakon rata uhićen od Britanaca i izručen jugoslavenskim vlastima. Osuđen za ratne zločine 29. lipnja 1945. godine od Vojnog suda na smrt vješanjem.

¹² Biskup dr. Popp, suđen je u procesu protiv Miroslava Filipović – Majstorovića i »družine«. Presuda na 18 gusto kucanih stranica teksta sadržava 58 imena optuženika s presudama, među kojima i mnoga poznata, primjerice: Grigorij Ivanović Maksimov Germonen mitropolit Hrvatske pravoslavne crkve, Ismet Muftić zagrebački muftija, Kerubin Šegvić katolički svećenik, povjesničar i književnik, Ivo Guberina katolički svećenik, prosvjetni i znanstveni radnik i drugi.

13 i 14. U.V.S.¹³ nakon održanog glavnog pretresa u prisustvu okrivljenih donio je dne 29. VI. 1945.

p r e s u d u

/.../

11./ Okrivljeni Popp Filip, sin pok. Matije, rođj. 23. III. 1893. u Bežaniji kraj Zemuna, Jugosl. državljanin, svršio teološki, filozofski i pravni fakultet, evangelički biskup u Zagrebu, posjeduje imovine, navodno neosuđivan,

/.../

Krivi su:

Što su i to:

/.../

11./ Popp Filip što je

a/ Postao i bio član ekspoziture zloglasnog Gestapoa¹⁴ u Jugoslaviji,

b/ Kao član zloglasne petokolonaške organizacije »Kulturbunda« bio u tijesnoj vezi sa predstavnicima njemačkih nacističkih vlasti pomažući im u razornom radu još u bivšoj Jugoslaviji, u cilju da se pripremi okupacija i porobljavanje naroda Jugoslavije po fašističkom zavojevaču,

c/ Kao član ekspoziture Gestapoa tzv. »Kulturbunda« stajao u vrlo tijesnim odnosima sa ustaškim funkcionerima bivše NDH, te kao takav predvodio tokom okupacije u više navrata delegacije predstavnika njemačke evangeličke crkve Paveliću i ustaškim ministrima, tražeći razne usluge, a i dajući im potporu u njihovom zločinačkom djelovanju protiv naroda Jugoslavije,

d/ Kao član »Kulturbunda« bio u službi okupatora i u tu svrhu podržavao političke odnose i vezu sa šefom nacističke okupatorske vlasti u Zagrebu

¹³ Uredba o Vojnim sudovima, II Krivična dela, kazne i zaštitne mere, Čl. 13. »*Ratnim zločincima bili oni građani Jugoslavije, okupatorskih i drugih zemalja, imaju se smatrati: pokretači, organizatori, naredbodavci te pomagači i neposredni izvršitelji masovnih ubijanja, mučenja prisilnog iseljavanja, odvođenja u logore i na prisilni rad stanovništva zatim paleža uništavanja i pljačke narodne i državne imovine, svi pojedini posednici imanja i preduzeća u Jugoslaviji, okupatorskim i drugim zemljama koji su nečovečno eksploatirali radnu snagu na prisilni rad odvedenih ljudi, funkcioneri terorističkog aparata i terorističkih naoružanih formacija okupatora i domaćih u službi okupatora oni koji su vršili mobilizaciju naših naroda za neprijateljsku vojsku.*«, Čl. 14 »*Narodnim neprijateljima imaju se smatrati: svi aktivni ustaše, četnici i pripadnici ostalih oružanih formacija u službi neprijatelja i njihovi organizatori i pomagači; svi oni koji su u službi neprijatelja ma u kom vidu – kao špijuni, dostavljači, kuriri, agitatori i slično; koji su nateravali narod da okupatorima preda oružje; svi oni koji su izdali narodnu borbu i bili u dosluhu sa okupatorom; svi oni koji se odmetnu od narodne vlasti i rade protiv nje; svi oni koji razaraju narodnu vojsku, ili su na drugi način pomagali i pomažu okupatora; svi oni koji izvrše teške slučajeve ubistva i pljačke i slično.*«. Uredba o Vojnim sudovima donesena je u svibnju 1944. godine u Vrhovnom štabu NOV i POJ, potpisana je od Vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Jugoslavije J. B. Tita. Citirano prema: Slobodan Nešović, *Stvaranje nove Jugoslavije 1941–1945*, Beograd, 1981, str. 414–415.

¹⁴ Gestapo (*Geheime Staatspolizei*) – Tajna državna policija Trećeg Reicha.

Kascheom,¹⁵ posjećujući njega lično, kao i svečanosti koje je ovaj u Zagrebu priredivao i na taj način nastojao je da dađe moralnu podršku fašističkim zlikovcima,

e/ Kao član »Kulturbunda« bio je na intimnoj večeri kod zločinca Pavelića i za uzvrat tog prijateljstva primio je od Pavelića na poklon židovsku palaću Deutsch-Macenskog¹⁶ u koju je smjestio svoju kancelariju.¹⁷

f/ Stojeći na čelu njemačkog evangeličkog svećenstva, koje je u velikoj većini bilo nastrojeno nacističkim i zastupajući njihove i svoje interese, protivno interesima naroda Jugoslavije, pomagao najlojalnije okupatora, radeći protiv osnovnih interesa NOP-a, razbijajući na svakom koraku jedinstvo svih naroda Jugoslavije i za takav zločinački rad odlikovan od zločinca Pavelića odlikovanjem Velereda za zasluge,

dakle je počinio krivično djelo služenja okupatoru i pljačke narodne imovine.

/.../

Opisanim djelima svi okrivljeni počinili su krivična djela ratnih zločinaca i narodnih neprijatelja iz čl. 13. i 14. Uredbe o vojnim sudovima.¹⁸

Stoga se okrivljeni presuđuju na osnovu propisa čl. 13. i 14.¹⁹ u vezi sa propisima čl. 16. i 17. UVS²⁰ i to:

/.../

¹⁵ Siegfried Kasche (Strausberg kod Berlina, 18.6. 1903.– Zagreb, 6. 6. 1947.), poslanik i opunomoćeni ministar Trećeg Reicha u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u Zagrebu. Završio je kadetsku vojnu školu u Potsdamu, u vojsci do 1920. Nakon toga, do 1930. godine obavljao razna činovnička zaposlenja. U politiku ulazi kao glasnogovornik NSDAP-a (Nacionalsocijalističke stranke). Član stranke postao 1926. godine. Napreduje do čina SA-Obergruppenführera (u rangu generala Wehrmachta). U svibnju 1941. godine stavljen na raspolaganje Ministarstvu vanjskih poslova (*Auswärtiges Amt*) za dužnosti u diplomatskoj službi. Imenovan za opunomoćenog ministra u NDH. Na tom mjestu ostao do 7. svibnja 1945. godine. Inicijator okupljanja svih snaga na području NDH u borbi protiv partizansko – komunističkog pokreta. Izrazito privržen Paveliću i ustaškoj vlasti. Izručen od strane zapadnih saveznika i osuđen u Jugoslaviji kao ratni zločinac na kaznu smrti vješanjem .

¹⁶ Ispravno: Deutsch-Maceljskog.

¹⁷ Opširnije: A. Scherer, *Nav. dj.*, str. 39.

¹⁸ Vidi bilješku 13.

¹⁹ Isto.

²⁰ Uredba o Vojnim sudovima, II Krivična dela, kazne i zaštitne mere, Čl. 16 » Vojni sudovi izričuće ove kazne i zaštitne mere: a) strogi ukor, b) imovinsku kaznu /novčanu, u naravi, u delu/ c) izgon iz prebivališta, d) lišenje čina odnosno zvanja, e) uklanjanje s položaja, f) prisilni rad u trajanju od tri meseca do dve godine, g) teški prisilni rad u trajanju od tri meseca do dve godine pa i više i h) smrtnu kaznu. Uz ove kazne može sud izreći gubitak vojničke časti i gubitak građanske časti – na određeno vreme ili zauvek te konfiskaciju imovine.«, Čl.17. »Kaznu i zaštitne mere odmeruje sud nakon brižljive ocene prema težini dela i njegovim posledicama prema stepenu krivične odgovornosti i opasnosti počinitelja imajući u vidu njegovu prošlost i vaspitanje, te uzimajući u obzir i ostale otežice i olakšice. Više vrsta kazni i zaštitnih mera mogu se zajedno izreći prema prirodi dela i počinitelja. Vreme provedeno u pritvoru ili u istražnom zatvoru uračunava se u kaznu pri-

II. Na kaznu smrti strijeljanjem, trajan gubitak građanske časti i konfiskaciju imovine: /.../ 7./ Popp Filip, /.../

O b r a z l o ž e n j e

Njemački fašizam u provedbi svojih imperijalističkih ciljeva služio se svim sredstvima, da bi što brže i potpunije ostvario svoj cilj tj. porobljavanje naše zemlje.

Preko zloglasnog Gestapoa širio je propagandu, lažne naučne teorije i služio se raznim udruženjima i ustanovama, kao što su »Kulturbund« i sl. za slabljenje otpora protiv njegovog naleta u ostalim državama, raspirivanjem rasne i vjerske netrpeljivosti i za razbijanje jedinstvenosti naroda, koji su bili spremni pružiti mu otpor. U tom svom radu naišao je na potporu i pomoć međunarodne reakcije i najistaknutijih reakcionera u pojedinim zemljama. /.../

Kulturbund kao temeljna masovna organizacija Gestapoa okupljao je oko sebe petokolonaše, špijune i sabotere koji su po nalozima Gestapoa širili zabunu i slabili otpor naroda Jugoslavije te pripremali teren za brzu i kratkotrajnu likvidaciju Jugoslavije. Kad je naš narod stupio u otvoren sukob sa fašizmom i domaćim reakcionerima, koji su prije isteka ovog rata za volju svojih ličnih interesa i interesa klika sakupljenih oko njih, htjeli predati naš narod na milost i nemilost fašističkim osvajačima, Gestapo koji je ujedinio pod svoje rukovodstvo sve te reakcionere, dao im je kao ponovni zadatak, da terorom i svim raspoloživim sredstvima rade na razbijanju jedinstvenog otpora naroda i propagiraju rasne i vjerske netrpeljivosti, te nacionalnog i vjerskog šovinizma.

Nije slučajno da su Germogen²¹ i Popp i Muftić²² i Guberina²³ preko na oko različitih organizacija služeći i surađujući sa istim gospodarom, radili na istoj liniji, harangirajući naše narode jedne na druge, raspirujući /.../²⁴ vjersku netrpeljivost i šovinizam. /.../

silnog rada i teškog prisilnog rada. Kad sud izriče smrtnu kaznu, izreći će u presudi ujedno i gubitak vojničke, odnosno građanske časti, te konfiskaciju osuđenikove imovine u korist Narodnooslobodilačkog fonda u saglasnosti sa postojećim propisima o konfiskaciji. Ove kazne primeniće sud i kada u težim slučajevima izreče kaznu prisilnog rada i teškog prisilnog rada. Kazna prisilnog rada, teškog prisilnog rada, izgon iz prebivališta i imovinska kazna mogu se izreći uslovno za vreme od šest meseci do dve godine, pa ako osuđenik tokom vremena, na koje mu je kazna uslovljena, ne bude kažnjen za novo krivično delo smatraće se kao da kazna nije ni izrečena što će sud posebnim rešenjem ustanoviti i po potrebi objaviti.» Citirano prema: S. Nešović, *nav. dj.*, str. 415–416.

²¹ Grigorij Ivanovič Maksimov Germogen, mitropolit Hrvatske pravoslavne crkve NDH (Stanjica Nagorska, Donska oblast 10. 1. 1861. – Zagreb, 29. 6. 1945.). Teologiju završio u Kijevu, rukopoložen za pravoslavnog svećenika u Novočerkasku. Bio je profesor bogoslovije u Saratovu. Izabran za arhiepiskopa jekaterinoslavskog i mitropolita novomoskovskog. Nakon revolucije, napustio je Rusiju, boravio neko vrijeme u Grčkoj (Atos), zatim došao 1921. u Kraljevinu SHS, najprije u manastir Ravanica, a zatim u Hopovo u Srijemu. U NDH postavljen za prvog poglavara Hrvatske pravoslavne crkve. Ustoličen 7. lipnja 1942. godine u Zagrebu kao mitropolita Zagrebačke mitropolije. Nakon rata 1945. godine uhićen je od novih vlasti i Vojni sud u Zagrebu osudio ga je na montiranom procesu na smrt strijeljanjem. Vidi: Vladimir Geiger, *Sudski procesi vjerskim dostojanstvenicima u Hrvatskoj 1945. godine. Smrtna presuda mitropolitu Germogenu*, »Nedjeljna Dalmacija«, br. 1262, Split, 7. srpnja 1995, str. 36–37.

Evangelički biskup Popp, kao najtjesniji suradnik zločinca Kaschea, Altgajera²⁵ i Pavelića, iskorištavao je svoj rukovodeći položaj, u organizaciji, kojoj je bio na čelu ostvarujući preko pripadnika te organizacije naloge uporene protiv interesa naših naroda, koje je preko tih svojih saradnika primao od Gestapo-a./.../

Radi tih i njima sličnih okupatora, u našoj zemlji imao je za posljedicu milione uništenih života, opustošenu, popaljenu i opljačkanu zemlju, a sada je na njima red da polože račun i podnesu odgovornost za zločine i nasilja izvršene nad narodom za svoj izdajnički rad u korist fašizma.

Smrt fašizmu – sloboda narodu!

Zapisničar:
/potpis nečitljiv/

M.P.

Pretsjednik:

VOJNI SUD
KOMANDE GRADA ZAGREBA

*Da je ovaj prepis vjeran svom originalu
tvrdi: Zemaljska Komisija za utvrđivanje
zločina okupatora i njihovih pomagača
Zagreb dne 22. XII. 1945.²⁶*

²² Ismet ef. Mučić, istaknuti muslimanski teolog, zagrebački muftija (Žepče, 1886.– Zagreb, 29. 6. 1945.). Završio u Sarajevu 1913. godine šerijatsku sudsku školu, zatim namješten kao vježbenik kod Šerijatskog suda u Tuzli. U vrijeme Prvog svjetskog rata vojni je imam u austrougarskoj vojsci kod 96. lovačke regimente. U Kraljevini SHS /Jugoslaviji civilni je imam u Zagrebu. Nije pripadao ni jednoj političkoj stranci. Izrazito je hrvatski orijentiran. Godine 1922. dobio je naslov muftija. Na dužnosti zagrebačkog muftije (poglavar Islamske vjerske zajednice grada Zagreba) ostao i u vrijeme NDH, do 1945. godine kada je od novih komunističkih vlasti uhićen i na montiranom sudskom procesu osuđen na smrt strijeljanjem.

²³ Dr. Ivo Guberina, katolički svećenik (Šibenik, 14. 11. 1897. – Zagreb, 29. 6. 1945.). Nakon gimnazije u Sinju i teologije u franjevačkoj školi u Makarskoj, doktorirao je 1921. u Rimu. Službovao kao župnik u okolici Šibenika. Zbog političkih prohrvatskih uvjerenja često je proganjan od policije i hapšen. Istakao se i pisanjem stručnih teoloških rasprava. Član Hrvatskog oslobodilačkog pokreta »Ustaša« postao je 1940. godine. Od tada do uspostave NDH nalazio se u emigraciji, u Italiji, kao vojni svećenik u ustaškom logoru. U NDH radio je u Ministarstvu prosvjete. Uz to radio na smještaju izbjeglica iz Dalmacije. U listopadu 1943. godine imenovan je za ravnatelja Pismohrane ustaškog pokreta i na tom mjestu ostaje do sloma NDH. Godine 1944. odlikovan je Ordenom III. stupnja za znanstveni rad. Na povlačenju partizani su ga uhitili u Mariboru u svibnju 1945. godine. Vojni sud u Zagrebu proglasio ga ratnim zločincem i osudio na smrt strijeljanjem.

²⁴ Nečitko. Vjerojatno treba pisati »nacionalnu« ili »rasnu«.

²⁵ Branimir Altgayer, vođa Njemačke narodne skupine u NDH (Przekopane, Galicija, 8. 11. 1897. – Zagreb, 15. 5. 1950.). Rođen u Galiciji, odrastao u Slavoniji. Nakon

S U M M A R Y

COURT TRIALS IN CROATIA IN 1945: EVANGELICAL BISHOP PH. POPP'S DEATH SENTENCE

The article presents a short biography of bishop Popp (1893–1945). Like many other significant people in Croatian political, cultural, and religious life, evangelical bishop Popp perished after the end of the war. In a show trial in 1945, the communist regime sentenced him to death by firing squad. The author presents the content and the exposition of the sentence.

---

završene austrougarske konjaničke kadetske škole, časnik je u austrougarskoj vojsci, a zatim i u vojsci Kraljevine SHS kapetan I. klase. Vrlo aktivan u kulturnom i političkom životu njemačke manjine. Istaknuti je predstavnik tzv. *Obnoviteljskog pokreta* (radikalne struje) u Kulturbundu. Pokrajinski vođa Nijemaca za Slavoniju od 1939. godine. Nakon uspostave NDH imenovan je vodom Njemačke narodne skupine (*Volkgruppenführer*) u NDH, kasnije od siječnja 1943. godine državni je tajnik NDH. Unaprijeđen je u rang ustaškog pukovnika i odlikovan od Pavelića (s pravom na zvanje «Viteza»). Kratko boravio i na istočnom bojištu. Nakon rata uhićen u Austriji i od Britanaca izručen Jugoslaviji. Okružni sud u Zagrebu osudio ga je 21. siječnja 1950. godine na smrtnu kaznu (strijeljan 15. svibnja).

²⁶ Pečat s datumom i potpisom kojim je ovjeren prijepis. Desno od ovjere kružni pečat: *FEDERALNA DRŽAVA HRVATSKA / ZEMALJSKA KOMISIJA ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJIHOVIH POMAGAČA.*